

Nr 854

Av herr Nyberg m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner.

(Lika lydande med motion nr 709 i Första kammaren)

Den i proposition nr 180 till årets riksdag föreslagna översynen av rikets indelning i borgerliga kommuner är till sitt syftemål mycket genomgripande men förutsättes kunna genomföras utan tvångsåtgärder. Lagtekniskt innebär förslaget endast, att det i varje län skall upprättas en plan för rikets indelning i kommuner. Invånarantalet i de nya kommunerna anges bli av sekundär betydelse, men riktpunkten skall vara minst 8 000 invånare år 1975. Inom varje kommunblock förväntas att en samarbetsnämnd skall komma till stånd på kommunens eget initiativ eller vid behov på initiativ av länsstyrelse, och förslagen till kommunindelningsplan skall vara överlämnade av länsstyrelsen för fastställelse senast den 31 december 1962.

I jämförelse med tillvägagångssättet vid tidigare kommunsammanslagningar och det förslag som ingivits av indelningssakkunniga innebär propositionen betydande uppmjukningar. Något förslag till lag om kommunala samarbetsnämnder har sålunda icke framlagts. Departementschefen räknar med att sådana skall inrättas på frivillig väg och att deras sammansättning och uppgifter bör bestämmas av kommunerna själva. Som en röd tråd går genom hela propositionen förhoppningen om att den nya kommunindelningen skall kunna genomföras på frivillig väg. Inrikesministern räknar tydligen med att man överallt inom kommunerna skall finna behovet av större enheter vara så stort att reformen skall växa fram av sig själv. Denna inställning är enligt vår mening tacknämlig; vill man ha en ny kommunindelning bör den få komma till stånd med hjälp av så få tvångsmedel som möjligt. Men vi kan å andra sidan icke blunda för det faktum, att motståndet mot den föreslagna reformen är på sina håll mycket starkt och att den på grund härav måhända aldrig eller i varje fall endast efter en mycket lång tid kan förverkligas. Resultatet kan bli att reformen till betydande del stannar på papperet eller att man så småningom nödgas vidtaga tvångsåtgärder för att få den genomförd. Här ligger incitament till irritation och intressekonflikter ute i bygderna, vilket kan komma att vålla större skador än man för närvarande är i stånd att bedöma.

En av de enligt vår mening allvarligaste invändningarna mot den avsedda sammanslagningen av de nuvarande primärkommunerna till större enheter

är att den kommunala demokratien försvagas. De kommunvalda förtroendemännen får allt svårare att överblicka ärendena och måste i allt större utsträckning lita till de i kommunerna anställda tjänstemännen. Detta kan i sin tur leda till ett minskat intresse hos allmänheten för de kommunala frågorna och därmed för den samhälleliga och politiska verksamheten över huvud taget. En utveckling av detta slag kan måhända rent organisatoriskt motverkas — t. ex. genom att remissförfarandet utvidgas även inom den kommunala förvaltningen — men torde knappast kunna förhindras. Särskilt påtaglig kan denna konsekvens befaras bli i de fall då olämpliga kommunbildningar kommer till stånd eller tvingas fram, t. ex. i landsdelar med utpräglad glesbygdskaraktär.

Därmed är icke sagt att vi anser, att den nuvarande kommunindelningen är idealisk. Den behöver helt säkert överses. Men vi finner det ingalunda vara fastslaget, att man måste gå fram enligt de riktlinjer som nu uppdragits. Vi delar helt och fullt den uppfattning, som vissa remissinstanser gett uttryck åt, nämligen att fördelningen av huvudmannaskap och arbetsuppgifter mellan stat, landsting och primärkommuner borde klarläggas, innan den nya kommunindelningen beslutas. Landstingen spelar i dessa avseenden en stor roll. Frågan om att till landstingen överföra vissa av de uppgifter, som nu åvilar kommunerna, har enligt vår mening ägnats alltför liten uppmärksamhet. Det har sagts att landstingen nu icke kan övertaga t. ex. skolväsendet eller någon del därav på grund av att andra nya uppgifter lägges på landstingen, bl. a. huvudmannaskapen för provinsialläkarväsendet och mentalsjukvården. Denna uppfattning har också inrikesministern, som i propositionen understryker Svenska landstingsförbundets yttrande att landstingen "nu bör få koncentrera sina ansträngningar på en fortsatt utbyggnad av hälso- och sjukvården i stället för att få på sig överflyttade andra, för dem hittills främmande uppgifter". Detta är emellertid en uppfattning som enligt vår mening kan diskuteras.

Det är med säkerhet så att landstingen icke kan överta flera arbetsuppgifter än de redan har eller med bestämdhet kommer att få, därest nuvarande organisation skall bibehållas. Men här föreligger en fråga, som borde närmare utredas. Landstingen bör ges en sådan arbetsform, att de kan ombesörja en avsevärt utvidgad verksamhet. Hur en sådan organisation skall se ut kan här icke i detalj anges. Detta måste bli en utredningsuppgift. Tydligt är bl. a. att man finge göra en omläggning av landstingsdirektörernas, förvaltningsutskottens och de olika direktionernas arbete, utöka kanslierna och låta landstingen sammanträda oftare. Den omständigheten att landstingen har stora olikheter såväl beträffande den geografiska omfattningen som folkmängdens storlek bör icke lägga hinder i vägen för en enhetlig arbetsform efter nya och mera ändamålsenliga riktlinjer.

Ehuru vi lägger huvudvikten vid fördelningen av arbetsuppgifter mellan

landsting och primärkommuner kommer givetvis också frågan om att ytterligare överflytta huvudmannaskap till eller från staten in i bilden. Vid en utredning med den innebörd, som vi i det föregående antytt, bör även denna fråga tas under övervägande.

En av de uppgifter, som efter en omorganisation av landstingen skulle kunna överflyttas till denna representation eller till staten, är grundskolan — helt eller delvis. De förslag i denna riktning, som framförts under de senaste årens skoldebatt och som kommit till uttryck i ett flertal instanser vid remissbehandlingen av indelningssakkunnigas betänkande, bör icke utan en ingående utredning avvisas. Det synes vidare vara lämpligt, att landstingen övertar åldringsvården på samma sätt som de nu i stor utsträckning handhar barnhemsverksamheten. Även vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle med fördel kunna överföras till landstingen; man fick på detta sätt bl. a. ett mera naturligt samarbete med länsorganen på detta område. Alla dessa frågor bör närmare utredas.

En konsekvens av här antydd utveckling skulle bli att frågan om kommunindelningen bringas i ett annat läge. Behovet av större kommuner blir icke lika stort — riktpunkten bör bli en annan än den som anges i propositionen. Möjligheterna för en mera naturlig om också långsammare utveckling mot större enheter blir mera påtagliga. De konflikter och friktioner av olika slag, som kan uppstå vid en forcerad och i många fall kanske ytterst konstlad sammanläggning av kommuner kan undvikas. Den kommunala demokratin kan lättare bevaras.

För att kunna förverkliga de tankegångar, som vi här gett uttryck åt, är det nödvändigt att f. n. avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180. Hela frågekomplexet bör vila till dess att uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och primärkommuner utretts. Något hinder för en avsedd och önskvärd utbyggnad av skolväsendet behöver icke uppstå av denna anledning; denna utbyggnad kan fortgå programenligt och överflyttningen till stat eller landsting ske vid den tidpunkt som befinnes vara lämplig. Det är emellertid klart att det vore en fördel om utredningsarbetet kunde ske snabbt och beslut fattas utan alltför lång tidsutdräkt. Riksdagen bör också uttala att frågan om ny kommunindelning tas upp till förnyad behandling sedan utredningen av huvudmannaskapets fördelning utretts och föranlett beslut.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180;
2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående en lämplig fördelning av olika huvudmannaskap mel-

lan stat, landsting och kommuner och att i sammanhang därmed även en översyn göres av landstingens organisation; samt

3. uttala att frågan om en ny kommunindelning tas upp till förnyat övervägande efter att den under punkt 2 begärda utredningen verkställts och föranlett beslut.

Stockholm den 15 november 1961

Olaus Nyberg

Henning Carlsson

Arvid Nilsson
i Lönsboda